

**KRIMINALISTIK IDENTIFIKATSIYA VA DIAGNOSTIKANING MAZMUN
MOHIYATI**

Hakimov Zarif Sharifboyevich

Buxoro davlat universiteti

Yurisprudensiya kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tezisdá kriminalistik identifikatsiya, kriminalistik identifikatsiyaning asosiy vazifalari identifikatsiyalash, kriminalistik diagnostikaning asosiy vazifalari va elementlari to‘g‘risida ma‘lumotlar keltirib o‘tilgan.

Аннотация: В данной тезисе даются сведения о криминалистической идентификации, основных задачах криминалистической идентификации, идентификации, основных задачах и элементах криминалистической диагностики.

Abstract: In this thesis, information is given about criminalistic identification, the main tasks of criminalistic identification, identification, the main tasks and elements of criminalistic diagnostics.

Kalit so‘zlar: kriminalistika, identifikatsiya, diagnostika, kriminalistik jinoyat.

Key words: Criminology, identification, diagnostics, criminalistic crime.

Ключевые слова: Криминология, идентификация, диагностика, уголовное преступление.

Kriminalistika jinoyatlarini ochish va oldini olishda dalillarni topish, olish, mustahkamlash va tadqiq etish bilan bog‘liq harakatlarni JPK (Jinoyat protsessual kodeks)ga ko‘ra amalga oshiradigan taktik-metodologik usullari, shu maqsadda qo‘llaniladigan ilmiy-texnik vositalar va ularni joriy qilish to‘g‘risidagi fandir. Uning asosiy vazifasi tergov qilishda va jinoyatchilikni ochishda huquqni himoya qiluvchi organlarni ilmiy asoslangan usullar, vositalar va metodlar bilan qurollantirishdan iboratdir. Kriminalistika” (lot. “criminal” - “jinoyat”, yunon. “logos” - “ta‘limot” – so‘zma-so‘z “jinoyat haqidagi fan” ma‘nosini anglatadi) atamasi ilk marotaba XIX asr oxiri -1908-yilda avstriyalik olim Gans Grossning “Kriminalistika tizimi sifatida tergovchilar uchun qo‘llanma” asarida jinoyatning tergov qilish texnikasi, taktikasi va metodikasini o‘rganadigan fanga nisbatan qo‘llanilgan edi. Unda kriminalistikaga jinoyat huquqiga nisbatan yordamchi fan, jinoyat huquqini amalga oshirishga qaratilgan ta‘limot sifatida yondashilgan[1.5-6].

Jinoyat ishlarini tergov qilish jarayonida turli obyektlarni qidirish va aniqlash zaruriyati doimiy hodisa sodir bo‘lgan joyda qolgan qo‘l izi bo‘yicha – shaxs, g‘ildirak izlari bo‘yicha – avtotransport vositalari, kiyim yoki poyabzaldagi tuproq va o‘simlik qoldiqlari bo‘yicha joy kabilar aniqlanadi. Identifikatsiya jarayonida iz, qoldirgan obyekt (qolgan iz) bilan taqqoslab ko‘riladi. Agar izni shu obyekt qoldirgan bo‘lsa, aynanlik qayd etiladi.

Identifikatsiya atamasi lotincha “idem” (aynan o‘sha) so‘zidan olingan bo‘lib, aynanlikni aniqlashni bildiradi. Bu atamani birinchi marta fransiyalik olim Alfons Bertilon odamlarni ro‘yxatga olishga bag‘ishlangan o‘z ixtirosida qo‘llagan. Kriminalistik identifikatsiya jinoyat ishi bo‘yicha qidirilayotgan, aniqlanishi lozim bo‘lgan muayyan (odam, buyum) obyektning aynan o‘zi ekanini bildiradi.

Kriminalistik identifikatsiya – bilish vositasi, usuli va metodik majmui sifatida obyektning turli holati, ko‘rinishi, turli vaqtlarda va har qanday murakkab sharoitda kriminalistik ahamiyatga ega bo‘lgan aynanlik va o‘xshashlikni aniqlashga imkon beradigan mukammal metodikaga ega bo‘lishi kerak. Kriminalistik identifikatsiyaning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

kriminalistik identifikatsiya sud dalillari hisoblangan faktik ma'lumotlarni aniqlashga yo'naltirilgan, u jinoyat-protsessual qonun talablariga bo'ysunadi;

kriminalistik identifikatsiya ilgari sodir etilgan hodisa izidan borib, jinoyatni tergov qilish protsessida notanish obyektini tadqiq qiladi;

kriminalistik identifikatsiya metodi aniq bir moddiy obyekt yoxud uning eng kichik bir qismini aniqlashga yo'naltirilgan. O'

Kriminalistik identifikatsiya ishonchli, universal va yuqori darajadagi nazariy ta'limotdir. Moddiy dunyoning obyektivligi, xilma-xilligi undagi o'xshashlik umumiy bo'lib, aynanlik har bir voqea va narsalarning o'zigagina xosligi, ikkita aynan voqea yoki narsa tabiatda va jamiyatda bo'lishi mumkin emasligi, ularning har biri faqat o'ziga teng ekanligi identifikatsiyaning tub mohiyatini anglatadi. Identifikatsiyalash – muayyan moddiy buyum va predmetlarni boshqalaridan ajratish, farqlash demakdir. Masalan, jinoyatchining izda aks etgan bo'yi, qo'l, oyoq izlari, jismoniy kuchi, boshqa har qanday xususiyatlari identifikatsiya obyektini bo'la olmaydi. Alohida individni xarakterlovchi bunday xususiyatlarning yigindisi, tashqi qiyofasining o'ziga xos belgilari identifikatsiyaning oddiy obyektini hisoblanadi.

Yurganda qo'lni silkish yoki qadam tashlashi shaxsning funksional xususiyatini ifodalaydi. Ammo bunday xususiyatlar ko'pgina shaxslarga xos bo'lishi mumkin va shu sababli identifikatsiyalash uchun yetarli emas. Faqat individual xususiyatlarning ma'lum yig'indisi bir shaxsga tegishli bo'lishi mumkin. Obyektning betakror yig'indisini tashkil etmaydigan alohida xususiyatlari ifodalangan izlar ham identifikatsiyalash uchun yetarli emas. Biror obyekt qidirilayotgan narsa, hujjat yoxud shaxsning aynan o'zi ekanligi aniqlanmasa, tekshirilayotgan obyektlar jinoyatga aloqador bo'lishi mumkinligi, qidirilayotgan obyektga o'xshashligi to'g'risida xulosaga kelinadi.

Bu holda guruh o'xshashligi aniqlanadi va shu guruhga kiradigan obyektlar orasidan jinoyatga aloqadorini aniqlash vazifasi kelib chiqadi. Guruhga mansub obyektlar o'z xususiyatlari bilan biri jinoyatga juda aloqador, ikkinchisining bunday aloqasi aslo yo'q ekanligi obyektini qidirishga katta yordam beradi. Masalan, ish bo'yicha barcha avtotransport vositalari emas, balki aniq rusumga mansub bo'lgan, oq rangli, bamferining chap tomoni shikastlangan, chirog'i singani qidirilishi kerakligi, vazifani ancha yengillashtiradi. Ana shu shikastlangan avtomashinani boshqa shu guruhdagilaridan farqlash kriminalistik diagnostika ta'limotiga oiddir[2.20-21].

“Diagnostika” so'zi yunoncha bo'lib, “farqlash”, “aniqlash” degan ma'noni anglatadi. Kriminalistikada diagnostika tekshirilayotgan holatni odatiy holat bilan o'xshashligini aniqlashdan tashqari farqlash, ya'ni shu holatni unga o'xshash holatlardan ajratish, differentsiyalashtirish tushuniladi. Kriminalistik diagnostikaning umumiy vazifasi obyektiv haqiqatni obyektning xususiyatlari va holatlarini o'rganish orqali aniqlashdir. Binobarin, diagnostika zamirida umumiy voqealar va ularning natijalari bo'yicha tanib olish jarayoni yotadi. Kriminalistik diagnostikaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1) jinoyat sodir etilgan vaziyatni o'rganish (jinoyat qayerda, qanday vaziyatda sodir etilgan, mavjud izlarning qaysi biri jinoyatga aloqador);

2) hodisaning turli bosqichiga oid mexanizmni o'rganish (to'siqni buzib o'tishning xususiyati va yo'nalishi, transport vositalarining to'qnashuvdan oldin va hodisa paytida o'zaro joylashuvi, qalbaki pul belgilari tayyorlashning usullari va hokazo);

- 3) hodisa yuz bergan joydagi buyumlarning alohida belgilarini aniqlash (ularning holati va xususiyatlari, jinoyat qurolini tanlashga, jinoyatchi va uning kiyimida iz qoldirishga, jinoyatni yashirishga aloqadorlik);
- 4) jinoiy hodisaning vaqtga oid xususiyatlarini o'rganish (qachon yuz bergan, uni amalga oshirish uchun qancha vaqt ketgan bo'lishi mumkin, qaysi izlar avval, qaysilari keyinroq paydo bo'lgan va hokazo);
- 5) harakatda bo'lgan obyektlarning miqdori va xususiyatlarini aniqlash (jinoyat ishtirokchilari nechta bo'lgan; qulfnı ochgan shaxs professional mahoratga ega bo'lganmi, o'q otish quroli yoki portlovchi moddalarnı tayyorlashda qanday moslamalar ishlatilgan va hokazo);
- 6) sababli bog'lanishni o'rganish (ma'lum bir xatti-harakatlar va kelib chiqqan natija o'rtasida sababli aloqalar bormi, yong'inning sababi, tepkini bosmay yuz bergan o'q otilishining sababi nima va hokazo).

Kriminalistik diagnostikaning elementlari boshqa tergov harakatlarini o'tkazganda ham yaqqol ko'zga tashlanadi. Tergovchining tintuv qilinayotgan, so'roq qilinayotgan shaxsning xulq-atvori, so'roq paytidagi reaksiyalari ustidan kuzatuvi diagnoz sxemasi bo'yicha amalga oshirilishi kerak: belgilar tahlili, taxmin qilish, uni tekshirish ijobiy rol o'ynaydi[2.33-35].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'.Abdumajidov va b. Kriminalistika. 1-jild. – Toshkent.: Adolat, 2003. 362 b.
2. Bazarova D (mualliflar jamoasi). Kriminalistika. – Toshkent.: TDYU, 2018. 515 b.
3. www.academia.com